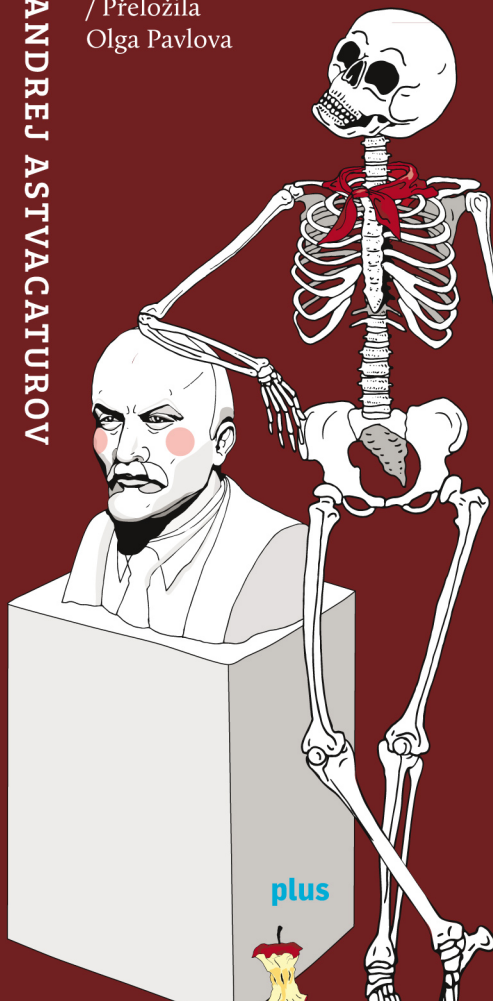
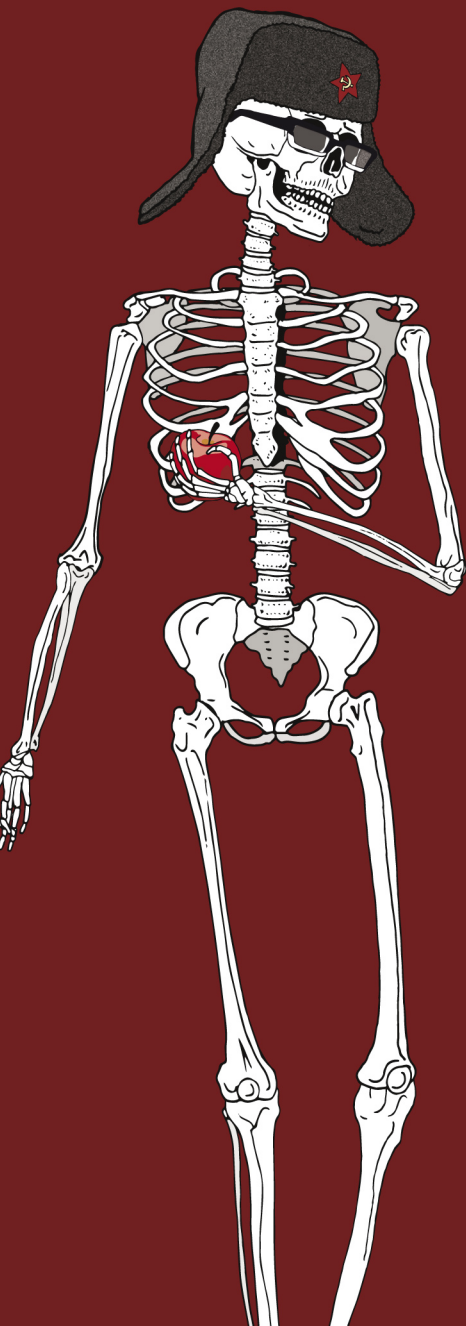

PESTRÁ
ŘADA

LIDÉ. V NAHOTĚ

/ Přeložila
Olga Pavlova

ANDREJ ASTVAGATUROV

LIDÉ. V NAHOTĚ

PESTRÁ
ŘADA
SOUDOBE
PRÓZY

/ Svazek 18

ANDREJ ASTVACATUROV

LIDÉ. V NAHOTĚ

/ Přeložila Olga Pavlova

plus

The publication was effected under the auspices of the Mikhail Prokhorov Foundation TRANSCRIPT Programme to Support Translations of Russian Literature.

Kniha vyšla s laskavým příspěvím nadace na podporu překladů ruské literatury Mikhail Prokhorov Foundation TRANSCRIPT Programme.

© Ad Marginem Press, 2010, Moskva

Translation © Olga Pavlova, 2016

Cover Illustration © Alena Brunhilda Oswaldová, 2016

ISBN 978-80-259-0505-0

ČASŤ PRVNÍ

PRVNÍ LÁSKA

Jednou jsem zapředl se svou přítelkyní hovor o tom, že se lidé často zamilovávají do televizních a filmových hvězd. Není se čemu divit – lidé nemohou žít bez ideálů. Ale v samotné lásce ke hvězdám je, aspoň mi to tak přijde, jistá vtíravá logika. Kdysi se jeden můj známý zamiloval do italské herečky Moniky Vittiové. A pak napsal disertaci o Čechovovi. Další se zamiloval do Marilyn Monroe. Ten teď vede síť maloprodejen. Třetí do americké pornoherečky. Ten teď vede zločinný život, pracuje jako bandita v malém provinčním městě.

Začal jsem o sobě přemýšlet a vzpomínat. V opuštěných uličkách své paměti jsem konečně objevil, že podobným způsobem jsem se zamiloval dvakrát. Poprvé někdy uprostřed či na konci sedmdesátých let do zpěvačky Taisiji Kalinčenkové. Přál jsem si se s ní oženit. Podruhé do herečky Bělochvostikovové. To proběhlo na samotném počátku osmdesátek a moje zamilovanost si tentokrát vysnila daleko lehkomyšlnější vztah. Svě přítelkyni jsem ale nedokázal vysvětlit, co jsou ty dvě zač.

Vzpomněl jsem si, že Taisija Kalinčenková zpívala píseň pro lesního jelena, který ji (Taisiju) měl „odnést do země jelení“.

Nebo o lesním jelenovi zpívala Vědiščevová?

Taisija Kalinčenková každopádně hrála epizodní roli zdravotní sestry v dlouhém filmu *Pro zbytek života*. Proto

jsem se do ní zamiloval. Miloval jsem ji víc než mámu a dědečka, víc než sebe samotného, a dokonce víc než Lenina.

Do Bělochvostikovové jsem se zamiloval po zhlédnutí filmu *Legenda o Thylu*.

Jaký život tedy povedu já?

Brzy po tomto rozhovoru mě přítelkyně opustila. Odjela do Egypta k Rudému moři pracovat jako animátorka.

PRVNÍ UČITELÉ

V dětství mi připadalo, a připadá mi to tak i teď, že nejsem opravdový. Že jsem hračka, se kterou si lidé nějak neumějí správně hrát. Tento pocit se neobjevil hned. Nejprve jsem byl ze světa trochu nejistý. Po pravdě řečeno mě vlastně spíše přitahoval, než odpuzoval. Ale potom se můj spolužák Vítá Andrejev náhodou počural na hodině matematiky.

Tenhle Vítá mi byl moc sympatický. Hlavně si nic nedomýšlejte. Nevnímal jsem ho v thomasmannovském smyslu („Dej mi tužku, hochu, jmenuji se strýček Gustav a ukážu ti Benátky“), ale obecně lidsky.

Na skupinové fotografii naší první C je pětadvacet kulatých ruměných tváří. Takové karikatury trpaslíků z Disneyho *Sněhurky*. Jenom Vítá má obličej oduševnělého romantického hrdiny. Smutné oči a černé kučery. Takový obličej měl nejspíš i Byron, když seděl v lavici v Harrow, zapomněl na vyučování a skládal své první básně. Na fotografii vedle něj stojí Valentina Stěpanovna, naše první učitelka, žena neurčitého věku v modrých krimplenových šatech. Vyčítavě a káravě se dívá do objektivu. Na pravé tváři má velkou pihu.

Vítá měl smůlu. Nastoupil do školy, aniž uměl číst. Teď, po tolika letech, se mi neumět číst zdá jako nesporná výhoda, velký dar, který jsou schopni svým dětem dát jen doopravdy milující rodiče. V knihách se není čeho chytit, není co vyhledávat. Jsou stvořeny jen proto, aby proměnily ne-

organizované stádo v organizované. Pokud lidé čtou knihy, zpitomějí definitivně, a lze s nimi dělat cokoli.

Víťa číst neuměl, a proto byl mnohem důvtipnější než všichni ostatní.

Ve škole si to ale nikdo nemyslel. Všichni Víťu považovali za propadlíka. Dalo mu dost zabrat, než se naučil písmenka. Snažil se ze všech sil, které pak pracně sbíral. A v tu ránu se ukázalo, že zapamatovat si písmenka nestačí. Musí je spojovat do slov a správně zapisovat. Ostatní hodiny Víťu rozptylovaly. Musel se naučit nazpaměť spoustu složitostí, málo srozumitelných a nepotřebných věcí, například čísla, a hned s nimi něco dělat – odečítat, sčítat, rozebírat, které z nich je větší a které menší. Z toho všeho se Víťovi točila hlava. Nic nestíhal. Valentina Stěpanovna se jen rozčilovala a sázela Víťovi pětky.

„Kdo nestíhá, Andrejeve, ten neprospívá,“ pořádkumilovně říkala pokaždé, když máchala perem nad jeho žákovskou.

Pamatuji si, že k nám v listopadu přišla zástupkyně ředitele na prvním stupni Galina Pavlovna. Seschlá stařena. V obličejí mi připomínala soviči sněžnou. Tyhle sovy jsem viděl v televizi v pořadu *V říši zvířat*. Na špičce nosu Galiny Pavlovny se ostražitě leskly brýle s tenoučkou zlatou obroučkou – dárek nějakých vděčných rodičů.

Na Galinu Pavlovnu jsme naráželi na chodbě o přestávkách.

Dívala se na nás se zjevnou nenávisť. Když se někdo rozběhl, nenávisťně ječela: „Stůj a hned!“ a zlověstně syčela. „Ty ššššmejde jeden! Já mám jenom jedny nervy!“

Takže tahle Galina Pavlovna přišla zkontrolovat, jakou rychlostí čteme a kolik slov zvládneme přečíst za minutu. Všechny vyhnali za dveře, potom nás po jednom volali do třídy, strkali nám do rukou knihu a nutili číst nahlas. Stáli jsme na chodbě a strachy nevěděli, či jsme. Každou chvíli někdo odběhl na záchod.

Mě zavolali jako prvního.

Posadil jsem se do lavice, vzal knížku a začal hlasem roz-třeseným trémou rychle číst.

„Nedrmol!“ přerušila mě v jeden okamžik Valentina Stěpanovna. „Čti pořádně, pečlivě vyslovuj!“

„Cože?“ nepochopil jsem.

„Cože, cože,“ parodovala. „Neříká se ‚cože‘, ale ‚co, prosím‘. Dělej, čti! Čas běží!“

Četl jsem, dokud mi Galina Pavlovna neřekla: „Stop!“

„Teď musíme zjistit,“ otočila se na Valentinu Stěpanovnu, „jestli pochopil něco z toho,“ zde kývla svým směrem, „co přečetl. Tady,“ zabodla prst do knihy, „co to znamená?“

„Co, prosím?“ lekl jsem se.

„Přečti to nahlas! Ty hromádko neštěstí!“ zapojila se Valentina Stěpanovna.

„Carské Rusko,“ začal jsem číst, „bylo věznicí národů. Car a statkáři udržovali národ v nevědomosti a porobě.“

„Stop!“ rozkázala Valentina Stěpanovna. „Jak tomu rozumíš?“

Mlčel jsem.

„Ptám se tě, jak tomu rozumíš?!“ zvýšila hlas.

Strachy jsem zašilhal na masivní snubní prsten na jejím prstu.

„Hm, carští statkáři... jako... jako každému ubližovali... zvláště chudým, pracujícím a rolní...“

„Co to má společného s chudými?“

Zase jsem mlčel.

„Astvacatureve! Vysvětli nám, co znamená slovo ‚nevědomost!‘“

Mlčel jsem.

„Nevědomost, to jsi ty!“ povzdechla si Valentina Stěpanovna. Nosila účes ve stylu „tulipán“ podle módy padesátých let, připomínající obrovský ananas trčící z její hlavy. „Ostudo! Jdi a zavolej... toho dalšího v seznamu... Nastú Baturinovou.“ Ukázalo se, že jsem stihl přečíst šedesát tři slova.

Zapomněl jsem říct, že už přede mnou podobnou proceduru podstoupil Víťa Andrejev. Chudák Víťa za minutu dokázal zdolat pouze čtyři slova.

„Výtržníku jeden!“ křičela na něj zástupkyně. Přestali nás už zkoušet a pustili do třídy, aby ohlásili výsledky. „Lenochu! Rodiče hned ke mně! Zítřka, hned!“

Valentina Stěpanovna stála vedle Galiny Pavlovny a provtávala Víťu pohledem, jako by ho chtěla propíchnout skrz na skrz.

Po tomto incidentu byl Víťa s konečnou platností zařazen do „nenapravitelných“. Ať udělal cokoli, pořád mu nadávali.

Uplynul rok. Víťa stále propadal.

Jednou se na matice rozbřečel.

„Stalo se něco?“ zeptala se ledovým hlasem Valentina Stěpanovna.

Ukázalo se, že se Víťa počural.

To Valentíně Stěpanovně důvěrně pošeptala jedničkářka Olja Semičastnychová. Posadili ji vedle Víty, aby ho jakožto propadlíka „napravovala“.

Víta se počural. Hlásil se ze všech sil, aby se dovolil odejít, hlásil se, hlásil, co mu ruce a síly stačily, ale Valentina Stěpanovna si ho nevšimla.

A Víta se počural.

Pamatuji si, jak stál vedle tabule vlevo od stolu Valentiny Stěpanovny, brečel a rozmazával si slzy po tvářích.

Valentina Stěpanovna celá rudá rozčílením křičela: „Nesnaž se mě obměkčit! Sám si za to můžeš! Kdyby se to stalo dobrému žákovi, to bych ještě pochopila a odpustila! Ale ty, povaleč a pětkář! Zmiz mi z očí!“

Víta vzlykal a cáral se ke dveřím.

Všichni se na něj dívali s opovržením a lítostí.

Když jsem dorazil domů, ze všeho nejdřív jsem řekl tátovi, že se Víta Andrejev počural.

„Jo? Jak to?“ roztržitě odpověděl táta. Četl si noviny, a proto se mu zřejmě nechtělo přesunout pozornost ke mně. „A co ta vaše, jak ona se... Valentina Stěpanovna, co ta na to?“

„Hodně se zlobila. Řekla, že kdyby se to stalo dobrému žákovi, tomu by to ještě odpustila.“

Táta vytřeštil oči. Zakroutil rozpaký hlavou.

„Jak to? Tohle že řekla?“

„Co je na tom?“ divil jsem se. „Co je na tom špatného?“

„No ano, správně,“ poznamenal táta a nějak divně se uchechtnul. Nikdy předtím jsem neslyšel v jeho hlasu podobnou intonaci. „Z toho vyplývá, že když jsi pětkář, buď

zticha a opovaž se počurávat! Ale když máš samé jedničky jako váš Ljoša Petrenko, klidně ser a chčij do kalhot podle libosti. Nikdo ti nic neřekne!“

Lekl jsem se, když jsem to slyšel. Chtěl jsem, aby co nejdřív přišlo léto, a aby mě odvezli na chalupu do Komarova...

Spolužáci mě měli rádi. Aspoň to tak vypadalo. Nebo taky ne. To si nepamatuji. Za co by mě měli mít rádi? Naše třída soutěžila o nějaký putovní prapor, ale já jsem se špatně učil, snižoval celkové výsledky, a k tomu jsem byl brejlovec.

Říkali mi „Brejlovec pitomec“, a Míša Starostin, když jsme se ve čtvrté třídě pohádali, mi vymyslel ponižující přezdívku „Brejlatá kobra“.

Když se přijímalo do Pionýra, vzali mě jako posledního.

Valentina Stěpanovna mi tehdy přede všemi řekla: „Astvacatureve, máš chlupaté srdce.“

Nedokázal jsem pochopit, co mi tím chtěla říct.

Učitel fyziky s přezdívkou „Bubák“ naopak nebyl natolik vybraně metaforický. Jednou mě ovanul prokouřeným dechem a nazval mě „mentální ubohostí“.

Bubákovi bylo kolem sedmdesáti. Byl starý a moudrý. Já mladý a hloupý. Mimochodem, měl i nějaké příjmení, to jsem ale zapomněl. Někaké nepřívětivé a zamračené jako on sám.

Bubák miloval Jesenina a Puškina. Občas na školních besídkách recitoval jejich básně a do očí se mu draly slzy. Když skončil s recitací, vyndal z kapsy u kalhot kapesník a hlasitě si pročistil nos. A taky nás velice rád poučoval. Především mě. Všechny jeho rozhovory se mnou se omezovaly na sdělení, že on je chytrý a já hloupý. Jednou jsem se se zájmem

zeptal, kdepak získal takovou zásobu moudrosti, že mu vystačila na sedmdesát let. (Oповáživému chování vůči starším jsem se naučil až později. Tohle byl jeden z prvních pokusů. Bylo mi patnáct.) Bubák se na mě opovrzhlivě podíval, ale odpovědí mě nepoctil.

Ukázalo se, že k oné moudrosti přišel na frontě v roce 1945 během operace Jarní probuzení. Bubák, tehdy ještě mladý a kučeravý, seděl v zákopu se svým kamarádem. Jedl kaši a šťastně si pomlaskával. Když svůj příděl dojedl, chtěl si dát nášup. Ošklivě se podíval na kamaráda, který ještě šikovně operoval hliníkovou lžící. V tu ránu se snesl pronikavý svist a za ním nekřesťanský rachot. Bubák zavřel oči a svalil se na dno zákopu. Když oči otevřel, kamarád seděl ve stejné poloze, akorát teď mu chyběla hlava. Utrhla mu ji střepina. Avšak obě ruce byly na svém místě. Stále tiskly k hrudi misku s kaší. Bubák naproti tomu hlavu neztratil. Opatrně povolil kamarádovi prsty, vzal misku a v klidu dojedl kaši.

„Tak jsem zmoudřel,“ říkával Bubák. „Můj kamarád už tu kaši stejně nepotřeboval. Jak by ji mohl jíst, a čím?“

Tenhle příběh se mi nelíbil. Román Louise-Ferdinanda Céline *Cesta do hlubin noci*, kde se podobné scény objevují skoro na každé stránce, jsem tenkrát ještě nečetl. Sbalil jsem si věci a odešel, na Bubáka jsem se nepodíval a ani se nerozloučil. Potom jsme si dva roky nemohli přijít na jméno. Nikdy jsem ho nepozdravil a neodpovídal na otázky. Nereagoval jsem, ani když se mě snažil vydráždit. Mluvil jsem s ním pouze tehdy, když mě vyvolával k tabuli, ale s velkou nechutí.

Nedlouho poté co jsme dokončili školu, zemřel. Dokonce mi zavolal někdo ze spolužáků a pozval mě na pohřeb. Nešel jsem. Moji spolužáci si Bubáka velice vážili. Dostávali od něj dobré známky. Trojky jsem měl já a jeden kluk ze sousední třídy.

Hm...

Odpočívej v pokoji, drahý učiteli.

Ne nadarmo jsi trpěl a bojoval.

V našich supermarketech si dnes může koupit každý tolik kaše, co hrdlo ráčí.

BAZÉN

Mimochodem, začátek školní docházky způsobil našim hodně trápení. Pamatuji si, jak strašně plašili, někam běhali, někomu volali, zapojovali něčí příbuzné.

Nakonec mě přijali.

Škola, kam mě vzali, byla výběrová, s důrazem na výuku angličtiny. Rodiče byli šťastní a dali mi najevo, že pro takového darebáka jako já je to velká pocta.

„Slib mi, že budeš mít samé jedničky!“ přísně požadoval táta.

Slíbil jsem. Dokonce zpočátku jsem se snažil zuby nehty. Ale potom se něco stalo. Tedy ne potom, ale vlastně skoro hned. Se spolužáky, myslím, ke konfliktům nedocházelo. Naprosto normální děti. Nikoho jsem si nedobíral, protože sám jsem byl slabý. Na oplátku mě taky nechávali na pokoji.

Šlo o učitele. Ukázalo se, že se vůbec nepodobají těm dospělým, kteří navštěvovali mé rodiče. Obzvláště učitel tělocviku, Alexandr Palyč.

Byl jsem čím dál tím roztržitější. Na matice jsem se „pořád kroutil“, jak říkala mámě naše učitelka Valentina Stěpanovna.

Každopádně premianta se ze mě tátovi mít nepovedlo. Jedničky se občas v mé žákovské objevovaly. Ale dvojek a trojek bylo mnohem víc. Občas jsem dostal dokonce čtyřky. Nevadilo mi to. V každé jsem poznával buď neznámé znaky ne-

bo záhadný ornament, který jsem mohl dlouho pozorovat. Rodiče na to měli jiný názor. Ze začátku mi nadávali, trestali mě, a dokonce se snažili „vážně se mnou promlouvat“. Pak nade mnou zlomili hůl.

V některých židovských rodinách se podobné problémy řeší jednoduše. Rodiče začnou dítě horlivě vykrmovat.

„Můj Dodík sice není génius. To chápu... Aspoň z něj bude chlap jak hora,“ oznamuje své tchyni u oběda oděská mamina. Hned vedle sedí dobře vykrmený Dodík a s chutí dojídá karbanátek. Potom odchází od stolu („Dodíku! Was musíš říct?“ „Děkuji!“ „To je ono!“), potají vezme z misky v almaře bonbony, nacpe si je do kapes a spokojený běží ven.

Nevyrostl jsem v Oděse, ale v Leningradu. Proto mě vykrmovat nezačali. Nějakou chvíli mě nechali na pokoji. A pak se na mne znovu vrhli a rozhodli se zapsat mě na plavání. Tento nápad se mi hned z nějakého důvodu nelíbil. Voda patřila výhradně k zábavě na chalupě, ale ve městě jsme já a můj kamarád Ljoša Běžencov dávali venku přednost kopání do gumového míče.

Rodiče mému přátelství s Běžencovem moc nefandili. Nejspíš mě podezírali, že jeho názor je pro mě důležitější než ten jejich.

„Koukám, že ten tvůj Běžencov je nějaký tvůj duchovní vůdce,“ ironicky říkal táta.

Spojení „duchovní vůdce“ se mi velice líbilo. Často jsem ho tehdy opakoval.

„Kdo je tvůj duchovní vůdce?“ zeptal jsem se jednou táty.

„Immanuel Kant,“ suše odsekl táta a já už víc s podobnými otázkami nedotíral.

Bazén v polytechnickém institutu, šedé ošklivé budově, se nacházel jen přes ulici od nás. Na chodbě postávalo hodně lidí: děti, jejich rodiče, dědečkové, babičky. Všichni se hromadili vedle jedněch skleněných dveří. Tu a tam vykoukla ženská v teplákové soupravě s papírkem v ruce a ohlásila něčí příjmení. Konečně jsem byl na řadě. Asi nemá cenu vyprávět, jak ženská zkoumala papír a zasekávala se, když se snažila reprodukovat to, co tam měla.

„Avcar... ne... Acvara... proboha... Astaravacurov!“ konečně vytlačila. Když jsem tohle zvukové spojení uslyšel, došlo mi, že se nejspíš jedná o mě. Protlačil jsem se skrz dav dětí k ženské, zvedl hlavu a bojácně řekl: „Astvacaturov...“

„Cože?“ divila se.

„Jmenuji se Andrej Astvacaturov.“

„Astra... to je jedno, pojď, hochu. Šup. Po schodech do druhého patra. Trenér už čeká. Máš plavky?“

„Ano.“

„Ručník? Mýdlo?“

„Všechno má!“ zapojila se do toho máma. „Andrjušo, všechno máš v tašce... v igelitce.“ Ženská ustoupila, aby mě mohla pustit, potom hlasitě oznámila: „Tak... Baranove, připravit se!“

Na plavání mě nevzali. Trenérka Angelina Pavlovna řekla, že jsem žvanil.

„Žvanily tady nepotřebujeme!“ dodala přísně. „Na nějaké žvanily nejsme zvědaví.“

Seděl jsem na nízké lavičce a třásl se zimou. Mokrý a skoro nahý. Měl jsem na sobě modré plavky a gumovou čepici. Těsně předtím mě požádali, abych uplavával několik met-

rů. Doplavál jsem. Vylezl jsem z bazénu a uviděl na lavičce svého spolužáka Andreje Ložečnikova. Přisedl jsem si k němu. Potichu jsme si začali povídat.

„Žvanile!“ zhodnotila to Angelina Pavlovna.

Strčila mi do ruky kus papíru. „Prosím! Tohle dáš mámě.“

Bylo to lékařské doporučení do bazénu. Na druhé straně v pravém horním rohu velkým písmem stálo: NEVYHOVUJE.

„Jak ,nevyhovuje‘?! Proč?“ křičela máma, když jsem jí podal papírek. Už jsem byl oblečený, sešel dolů a stáli jsme na chodbě.

„Andrjušo!“ dorážela na mě máma. „Co znamená ,nevyhovuje‘? Zeptal ses, proč?“

Zničehonic jsem se lekl a chtělo se mi plakat.

„Proč?!“ pořád se mě vyptávala máma.

Mlčel jsem.

„Andrjušo! Mluvím s tebou, vnímáš mě nebo co? Co ti řekli?“

„Protože... jsem... žvanil...“ vytlačil jsem ze sebe.

„Cože?“ nepochopila máma. „Co to je za blbost? Pojdme!“

S těmito slovy mě odtáhla za rukáv k nějakému plešatému tělocvikáři, který se znuděným výrazem střežil tytéž skleněné dveře.

„Ano? Stalo se něco?“ zeptal se roztržitě.

„Tady!“ řekla máma a strčila mu mé lékařské potvrzení.

„Kluk umí krásně plavat. Od pěti let. Každý rok jezdíme na Krym...“

„Hmmm,“ ponořil se do papíru a přečetl nahlas: „Nevyhovuje. Hm...“ na okamžik se zamyslel a potom vrátil má-

mě potvrzení. „Paničko, hlavně se nerozčilujte. O nic nejde. Prostě nám nevyhovuje. Podívejte se, kluk je slabý, moc nevyrostl. Podobní nám nevyhovují. Musí víc sportovat, chodit na tělocvik...“

„Přesně...“ u toho máma svráстила čelo a zamrkala. „Dovolte, přesně proto jsem ho... vlastně... přivedla, aby sportoval.“

Tělocvikář se usmál a pokrčil rameny. Tak skončila moje sportovní kariéra. Sotva stihla začít. Zůstal jsem slabý, hubený a neduživý. V osmdesátkách, když byly v módě bicepsy a tricepsy, a také Stallone a Schwarzenegger jako jejich chodící důkazy, se u mě objevily velké komplexy. Spolužáci se mi smáli. Potom se móda změnila. Ale komplexy mi zůstaly.

Nedávno, když jsem odučil další hodinu na univerzitě, jsem šel do bufetu. Za malinkatým stolečkem seděly moje kolegyně Natalija Semjonovna a Dáša. Kývl jsem na ně a postavil se do fronty.

„Andreji,“ zavolala na mne Natalija Semjonovna.

„Ano?“ otočil jsem se k nim.

„S Dášou jsme vám už chtěly dávno něco říct. Ten černý svetr vám velice sluší. Vypadáte v něm jako elegantní pán...“

„Na mě pánské, Natalijo Semjonovno,“ odpověděl jsem citací z Rozanova, „jsou pouze kalhoty.“

Natalija Semjonovna se usmála.

„Andrej si říká o kompliment,“ kývla k Dáše. „Naschvál mu komplimenty skládat nebudeme. Že, Dášo?“

„Nebudeme,“ souhlasila Dáša.

„Andreji, mimochodem,“ pokračovala Natalija Semjovna, „koketování opravdu... jak bych vám to řekla... není úplně pánská doména... Radši si vezměte tu kávu a pojedte za námi.“

HRAČKY A LEBKA

V roce 1976 jsem stěží někomu mohl připadat elegantní. Snad pouze babičce. Babičky se vždy rozplývají nad svými vnuky. Starci a děti jsou si velmi podobní. Například obě věkové kategorie potřebují hračky. Rozdíl je v tom, že děti si s plastovými hračkami hrají, kdežto starci si nic podobného dovolit nemohou. Jinak je pošlou do domova pro staré a senilní lidi. Ovšem chuť ke hře nevyprchává. Proto jsou dospělí lidé častěji než mladší jmenováni na pozice vedoucích, ředitelů továren, premiérů, učitelů. Výsledek vypadá líp než u dětí. Zajímavěji. Protože hračkami dospělých lidí jsou ostatní živí lidé. Chodí, běhají, komunikují, smějí se, pláčou. Jako panenky z plastu, jenže opravdové.

Měl jsem jako každý dvě babičky. Ta jedna se nade mnou rozplývala. Dokonce mi jednou darovala plastové indiány. Druhá naopak od samotného počátku neměla velkou důvěru v mé intelektuální schopnosti. Když mi bylo osmnáct a už jsem studoval na univerzitě, stále pochybovala, jestli mě má posílat pro chleba. Co když to nezvládnou...

„Jsi takový roztěkaný,“ naříkala babička. „Vezmi si příklad ze své sestřenice.“

Ta stála hned vedle. Vynikající studentka a premiantka. Měla zrovna před maturitou. Její obličej vyzařoval okamžitou horlivost pro případ, že by ji dospělí o něco požádali. Moje fyziognomie naopak nic podobného nevyzařovala.

A kdyby ano, bylo by to něco naprosto opačného: horlivě poslat každého, obzvlášť dospělé, do háje.

„Jsi takový nesoustředěný,“ pokračovala ve vzdychání ba-
bička. To byla naprostá lež. Na univerzitě jsem projevil takou
vovou soustředěnost, že by mi ji mohl závidět nejotravnější jed-
ničkář. Na základce bylo ale všechno skutečně jinak. Proč, to
sám nevím. Škola mi šla na nervy. Hodiny mi připadaly nud-
né a táhly se donekonečna. Přestávky jsem taky neměl rád.
Byly příliš hlučné. Když kolem tebe v průběhu dvaceti minut
všichni vřeští, skáčou, strkají se, je to hrozně otravné.

„Kamarád se s tichými dětmi,“ radil mi táta, „s těmi, co se
chovají slušně a dobře se učí. Pak ti bude škola připadat za-
jímavá.“

Teď po tolika letech se mi zdá, že si táta, ještě když jsem
chodil do školy, hýčkal myšlenku, že se jeho syn bude ka-
marádit pouze s jedničkáři. Tátova představivost si pravdě-
podobně nakreslila následující obraz: jediný syn, žák první-
ho stupně, samozřejmě vynikající jedničkář, se vrací domů,
dělá úkoly. Potom k večeru za ním (tj. za mnou) přijdou na
návštěvu kamarádi, taktéž premianti. Každý z nich v bílé
košili, nažehlené školní uniformě a samozřejmě v doprovo-
du rodičů, velice milých a inteligentních. Táta nás usadí do
půlkruhu vedle starého přehrávače, společně pak posloucháme
Chopinovy mazurky nebo něco takového. Hudbu je
potřeba vybrat správně, nic se nesmí nechat náhodě. Určitě
to musí být klasický repertoár, ale pro začátek ne příliš ná-
ročný. Důležité je znát tu správnou míru. Žádný Skrjabin,
žádný Schoenberg. Ti mohou sedmiletým dětem připa-
dat nudní, pouze Chopin. Chopin, to je přesně ono. Přes-

ně akorát. A až se dospělí odeberou do kuchyně pít čaj a debatovat o vážných věcech, děti si dopřejí nevinnou zábavu: zahrají si šachy nebo loto.

Když se objevil nějaký kamarád a sdělil jsem to rodičům, otec se ze všeho nejdřív zeptal, jaké má známky. Pokud se ukázalo, že kamarád má dobré známky, táta se zlobil a říkal: „Koukej! Ten chlapec má dobré známky! A jeho rodiče jsou určitě spokojení. Zato ty jsi naprosté trdlo.“

A jestliže se nový kamarád učil průměrně, táta se zlobil ještě víc a křičel na mámu: „Podívej se, Věruško! Ne aby se kamarádil se slušnými kluky. Schválně si vybírá samé propadlíky a povaleče.“

Táta se mnou častokrát nebyl moc spokojený. Přitom ze samých nečekaných důvodů. Pamatuji si, že jednou mě nechal doma samotného. Seděl jsem za stolem a hrál si. Hraček nebylo mnoho. Sada babiččiných indiánů a dvě řady revolučních námořníků s bodáky přes rameno. Dala mi je máma. Podle plánu hry seděli moji indiáni v pevnosti, vyrobené ze zahraničních pivních plechovek. Takové plechovky byly v sedmdesátých letech velkou vzácností, nikdo by se je neodvážil vyhodit. Revoluční námořníci vystupovali jako kolonizátoři. Měli za úkol vzít pevnost útokem. Možností dalšího vývoje bylo hned několik. Většinou ale polonazí indiáni zvítězili. Táta se zlobil, když jsem si hrál s indiány a námořníky, a hudroval: „Zase jsi vytáhl své ďáblíky! Radši kdybys dělal něco užitečného! Přečetl si knížku nebo si pustil hudbu. Chopinovy mazurky jsou...“

Proto jsem si na indiány mohl hrát pouze tehdy, když jsem byl doma sám. To se naštěstí stávalo docela často.

Máma a táta hodně pracovali. Jednou jsem tedy znovu zůstal doma sám s indiány, revolučními námořníky a pivními plechovkami. Chtěl jsem tehdy zapojit i rytířskou družinu z hrací sady Ledová bitva, kterou jsem nedávno dostal. Snažil jsem se vyřešit, na které straně budou rytíři – s indiány, nebo s námořníky. Konečně jsem se rozhodl, že rytíři – ruská a německá družina – věrolomně přepadnou jak indiány, tak námořníky, a ti se v podmínkách nového nebezpečí spojí. Ve chvíli, kdy jsem seřadil četu na jídelním stole do bojového šiku, zazvonil telefon.

Zvedl jsem sluchátko a uslyšel hlas staršího muže: „Zavolejte mi, prosím, Věru!“

„Máma není doma. Je v obchodě,“ odpověděl jsem, a hned jsem si vzpomněl na frázi, kterou mě naučili, „mám jí něco vyřídit?“

„Vyříďte jí,“ řekl mi, „že volal Balašov. Z Moskvy. Jde o důležitou věc.“

Zanedlouho se táta vrátil z práce. Už jsem si dohrál a stihl schovat své „dáblíky“ do dolního šuplíku psacího stolu. Indiáni a námořníci, jak se předem předpokládalo, zvítězili.

„Kde je máma?“ zeptal se mě.

„Šla do obchodu. Řekla, že na Thorezově třídě prodávají kuře za jeden rubl sedmdesát pět.“

Tehdy jsem si špatně dokázal představit, co je „kuře za jeden rubl sedmdesát pět“ a čím se liší od jiných. Ale tušil jsem, že když mají takový dlouhý název, znamená to, že to nejsou obyčejná kuřata, ale nějaká obzvlášť dobrá, a je tedy nutné kvůli nim vystát dlouhou frontu.

„Jasně...“ řekl táta. „A co ty tady děláš?“

„Psal jsem domácí úkoly,“ zalhal jsem. „Zadali nám příklady. A ještě mámě volali z Moskvy...“

„Z Moskvy? Kdo?“ divil se táta.

„Volal...“ tady jsem se zamyslel. „Baškolov.“

Netušil jsem, proč se táta rozzlobil: „Volal Balašov! Slyšíš? BA-LA-ŠOV! Ivan Nikolajevič Balašov. Člen korespondent Akademie věd... Je ti to jasné? A ‚baškolov‘ seš ty!“

Tohle mi řekl a odešel do kuchyně kouřit, náš rozhovor skončil.

Táta pravděpodobně začínal chápat, že pro něj bude stále složitější ovlivňovat situaci. Uskutečnění projektu dětského hudebního salonu se zřejmě odsunulo na neurčito. A přece si stále táta hýčkal představu, že se začlením do řad slušně vychovaných dětí.

„Musíš se více přátelit s jedničkáři,“ zdůrazňoval mi.

„To jsou ale holky,“ vylouval jsem se. „Přece se nemůžu kamarádit s holkami!“

„No, a proč se přátelíš s Nastou Doncovovou?“ logicky oponoval táta. „To je přece nenapravitelná trojkačka.“

Do Nasti Doncovové jsem byl zamilovaný. Podobala se herečce Bělochvostikovové. Tenounká holka. Kulatý obličej. Velké vystrašené oči. Velmi krásné a modré. Dlouhé, rovné vlasy. Bydleli jsme v sousedních domech, často se společně vraceli ze školy a navzájem se navštěvovali. Na Nastiných narozeninách jsem byl jediný kluk. Zbytek tvořily holky. Přivedli teda ještě nějakého Vadíka. To byl syn známých Nastiny mámy. Když jsme malí, tihle Vadíkové vždy zabírají místo na našich narozeninách. Vadík seděl naproti mně u stolu a na všechny se díval úkosem. Jak

vypadal, si ale nepamatuji. Pamatuji si pouze bělavé řídké obočí na kulatém obličejí. V jednu chvíli si ke mně přisedl a začal se chlubit, že mu rodiče koupili nové kolo. Obratem jsem mu řekl, že mám také kolo. Vadík se zamyslel a začal se ukazovátkem dloubat v nose. Pro jistotu jsem se od něj odsunul. A vůbec, ty narozeniny byly nudné. Nastini rodiče vymysleli dětský koncert a nutili nás nahlas číst básně. Styděl jsem se a začal to tvrdošijně bojkotovat. Nastiny rodiče jsem rád neměl. Oni zase zřejmě neschvalovali moje přátelství s Nastou. Nejspíš se jim zdálo, že si jejich dcera zaslouží kluka, který ze základních předmětů prospívá líp než já. Můj táta tedy také nebyl nadšený. Ale chápal, že srdci neporučíš a že tlačit na mne nemá cenu. Nastá... stávají se i horší věci! Až bude starší, najde si chytřejší slečnu z profesorské rodiny. Budou společně chodit do filharmonie. Poslouchat Chopina. Ale s přáteli je to jiná věc. V tom je třeba přitvrdit.

„Udělal bys mi velkou radost,“ řekl mi jednou u oběda otec, „kdyby ses skamarádil s Aljošou Petrenkem. Věruško!“ otočil se k mámě, „nedávno s Aljošou sbírali listí na zastávce. Nemohl jsem se vynadívát. Dva báječní kluci!“

Ljoša Petrenko byl zkrátka šprt a jeho fotografie visela na počtářské nástěnce od první třídy. Sbírali listí... To pitomé „listí“ potom táta připomínal celý rok. Ten den mě vyzvedl ze školy. Na tramvajové zastávce jsme potkali Ljošu Petrenka a jeho mámu, starší dámu v baloňáku a s výrazem znužené inteligence v obličejí. Byl teplý říjen. Tramvaj dlouho nejela. Dospělí se pustili do hovoru, já s Ljošou jsme byli ponecháni sami sobě.

Ljošova máma řekla: „Zdá se, že má tramvaj zpoždění, děti, běžte k těm stromům a hrajte si.“

„Na co si máme hrát?“ pohotově se zeptal Ljoša.

„No, sbírejte listí. Koukejte, jaké je pěkně žluté a červené. Aljošo, pamatuješ si, jak jsme se učili básničku o zlatém podzimu? Běžte, kluci, a soutěžte, kdo první nasbírá hezčí puget.“

Kdyby v tu chvíli byli se mnou Víťa Andrejev nebo Vadík Kirilov z mé třídy, našli bychom si zábavu hned. Zahráli bychom si patnáctky nebo bychom si házeli se žaludy. Ale Ljoša hned vykročil tam, kam mu řekli. Musel jsem se k němu připojit. A také zvedat pitomé žluté listí, abych potěšil tátu. Dodnes si vzpomínám na naprosto šťastný a blažený výraz v jeho tváři.

Byla to jen epizoda. Snažil jsem se po ní Ljošovi vyhnout. Ani Ljoša moc netoužil zapsat se do seznamu mých přátel: patřil jsem přece mezi trojkaře. Ljoša mi šel na nervy. Na hodinách seděl rovně jako pravítko, ruce měl na lavici ve správné pozici, díval se na učitelku kulatýma očima a ani jednou nemrkl. Měl malou hlavu s nakrátko ostříhanými vlasy a tenký krk. Ljoša mi něčím připomínal lebku, se kterou jsem si hrával, když mi byly tři. Ale ve srovnání s lebkou rozhodně prohrával. Tahle lebka leží v zelené krabičce u babičky. Sehnala ji někde moje teta, malířka, kvůli malování, jak mi vysvětlili. Když jsem navštěvoval babičku, šel jsem nejdřív do obýváku, kde ležela zelená krabička, vyndal odtud lebku a hrál si s ní.

„Lebko, lebko,“ říkal jsem. „Dobrý den, pane Lebko.“

Opatrně jsem strkal prsty do prázdných očních důlků. Zdálo se mi, že mi lebka rozumí.

„Aljo!“ vzteky řvala babička. „Hned schovej tu lebku a přestaň strašit dítě!“

A tak lebku schovali a já jsem se rozbřečel. Lebka byla mnohem lepší než nějací spolužáci. Obzvlášť Ljoša Petrenko. Lebka si žila svým vlastním životem. Mlčela, když jsem na ni mluvil, a pozorně poslouchala. A Ljoša si nikdy nic nevyslechl do konce, vždycky se začal vřestivě řehtat. Vůbec se mi nechtělo s ním kamarádit.

LIDÉ V NAHOTĚ A „GAMAGLOBULIN“

Osamělý člověk je úplně bezmocný. Žít o samotě prostě nejde. Je nutné, abys měl vždycky nějakou společnost. Nemusí to být člověk. Stačí nějaká věc. Hlavně, aby ji šlo nějak přizpůsobit. Člověka vůbec nepotřebuješ. Hodně mluví, sahá na tebe. V tomto ohledu je věc mnohem klidnější. Leží si a leží. Nepotřebuje jíst. Samota neznamena, že kolem nejsou lidé. Samota znamená, že nemáš vůbec nic. Žádné věci. Tvé věci. Máš jen školní uniformu, aktovku, penál s tužkami, sešity, učebnice. Učebnice nejsou tvoje, ale z knihovny. Je přísně zakázáno do nich kreslit.

Jsi úplně nahý. Nudista na pláži je samozřejmě také nahý. Ten ale oblečení má. Je ovšem jen schované v batohu pro případ, že se nudistovi omrzí ukazovat své náradí okolnímu světu. Nebo kdyby dostal hlad a chtěl jít domů na oběd. Osamělý člověk je ale bezmocný.

Obzvlášť je-li to malý člověk. Ne malý člověk jako Akakij Akakijevič, Opisij Opisijevič nebo Ivan Denisyč. Ale doopravdy malý, osmiletý: dítě. Pro malého člověka je ostuda vystavovat se v celé své nahotě. Není to pěkné, nýbrž zahanbující. Pro dospělého, i kdyby byl třikrát Akakij Akakijevič, je to umělecké vyjádření, performance. Je v tom hrůza a krása.

Nebo tragédie.

Ale každopádně krásná tragédie.

Máma měla v polovině sedmdesátých let, když pracovala v Institutu kultury, vietnamského studenta. Tehdy k nám často jezdila mládež ze spřátelených zemí. Tenhle Vietnavec byl spisovatel a jednou napsal scénář k filmu. V jeho příběhu američtí vojáci vpadli do vesnice a znásilnili ženu, mladou matku. Manžel, člen komunistické strany, v tu chvíli někde hrdinsky bojoval s okupanty. Žena se nevyrovnala s hanbou a odešla do kláštera. Potom válka skončila a Američany vyhnali. Muž se vrátil domů, ale žena tam nebyla. Sousedi mu všechno řekli. Muž byl ze začátku zasmušilý, ale potom se dal dohromady a vydal se ji hledat. Procestoval polovinu země, dokud konečně šťastnou shodou okolností nenašel svou manželku v nějakém klášteře. Žena mu vyšla vstříc (zde měla podle scénáře hrát dojemná hudba). Objal ji a přemluvil, aby se vrátila. Řekl, že ji miluje. Žena se nakonec skutečně vrátila k manželovi, k rodině, k práci. To byl celý příběh. Začínal takto:

„Američtí násilníci znásilňují vietnamskou ženu. Úplně v nahotě.

Žena ve své nahotě volá o pomoc.

Podlé smíchy.“

Den předtím ukázali tomuhle Vietnamci album s reprodukci a naučili ho výraz „žena v modrém“, „žena v černém“, „žena v bílém“. A pokud existuje „žena v bílém“, proč by nemohla být „žena v nahotě“?

A není to ani trochu směšné. „Žena v nahotě“, kterou znásilňují američtí násilníci, to je tragédie. Obzvláště když poblíž zní „podlé smíchy“.

Tragédie, přesně tak. Ovšem příliš krásná tragédie. Jen tak na okraj, potom se ukázalo, že scénář o „ženě v nahotě“

vietnamské vedení neschválilo. Zřejmě v „ženě v nahotě“ spatřilo něco krásného a lehkomyšlného, tj. jihovietnamského, buržoazního, tedy něco, co nejde dohromady s úkoly stavby socialismu a s Ho Či Minovým odkazem.

Sedmileté „dítě v nahotě“ není vůbec pěkné, není lehkomyšlné a není buržoazní. Je to hanba hanbatá.

Každý rok prvního září nás ve škole podrobovali preventivní prohlídce. Tato prohlídka končila pro každé dítě ponižující procedurou. Sestřička každého přinutila, aby si lehl na pohovku břichem dolů. Potom stáhla z ležícího dítěte trenky a píchla mu do zadku „Gamaglobulin“. Nejenže to bolelo, ale taky to byla hanba. Obzvláště když ti sestřička napřed stáhla trenky a potom šla k lékařskému stolku pro stříkačku. Ležíš zadkem nahoru a čučíš na tebe spolužáci, co se hromadí u vchodu do ošetrovny. Ležíš úplně nahý (stažené trenky se nepočítají), bezbranný a osamělý. Čekání na píchnutí, doba, kdy sestřička plní stříkačku u stolu, trvá celou věčnost. Cítíš na sobě, na svém nahém a hanbatém zadku, pohledy spolužáků.

Obzvláště holek.

„GAMAGLOBULIN.“ Když to slovo slyším, samota se mi zdá obzvláště nesnesitelná.

Nakonec jsem si kamaráda našel. Jmenoval se Míša Starostin. Plavý, malý, hubeňoučký kluk. Velmi čiperný a samostatný. Starostin často dostával pětky. Ještě častěji než já. Jednoduše proto, že jeho posláním nebylo se učit, ale učit ostatní. A mnozí nechápali, že je to možné.

Je to možné, to víte, že ano.

Tak například já. K učení jsem neměl žádné vlohy. Stejně jako Míša Starostin. Ne náhodou se stal mým kamarádem. A já teď učím na univerzitě. Já, bývalý pětkar a „baškolov“. Jednou se někde nějaké stvoření, které připomínalo ženu jen z dálky, veřejně vyjádřilo, že prý Astvacaturovovi zbůhdarma dovolují vyučovat „takové jako my“ (myslela tím jako ona). Pozorně jsem si ji prohlédl. A shodl se s ní, že ano, k „takovým jako ona“ mě skutečně nemá cenu připouštět. Když se takovéhle karikují v knížkách, je to docela příjemná věc. Ale jakmile příroda zkusí své schopnosti v podobném žánru v reálu, přestává to být vtipné a naskakuje mi husí kůže.

Takže vyučuji literaturu, přednáším.

A Starostin sedí ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Často uvažuji o tom, proč máme naprosto odlišné osudy...

Jeden známý petrohradský kunsthistorik se mi jednou přiznal: „Hele, Andrjušo, dobře si tě pamatuji jako dítě. Byl jsi tichý dvanáctiletý kluk s kulatými brýlemi s tlustými skly. Vždycky jsem si myslel, že jednou skončíš ve vězení.“

Můj život se ale vydal jiným směrem. Aspoň zatím jsem na svobodě. A Starostin ve věznici. Zvláštní. Oba jsme byli naprosto neschopní žáci. Ale učitelé od narození. Rozdíl pravděpodobně spočíval v tom, že Míša VŮBEC nepotřeboval žádného mentora. Já vlastně taky ne. Ale potřeboval jsem Míšu.

Bál jsem se všech. Bál jsem se těch, co byli silnější než já (to byl skoro každý), bál jsem se psů, bál jsem se ocitnout se nahý na pohovce, bál jsem se „gamaglobulinu“. Starostin byl fyzicky ještě méně zdatný než já. Ale ničeho

se nebál. A hlavně nikoho. Ani syčáků-siláků. Utekl jim. Nikdy se jich ale nebál. Běhal neskutečně rychle. Když se ocitl v bezpečné vzdálenosti od nepřítele, zastavil se, otočil se k němu a začal mu nadávat. Hodně dlouho a pěkně sprostě. Dokud nad sebou nepřítel znovu neztratil kontrolu a nevrhl se po něm, mávaje při tom pěstmi. Vtom se Míša znovu rozběhl, a jen co viděl, že je nepřítel znovu pozadu, unavil se a zastavil, aby se nadechl, začal ho zase provokovat. A tak pořád dokola. Nakonec zesláblý rváč odešel s nepořízenou, a Míša Starostin ho pronásledoval, pískal a lákal všechny (dokonce, i když poblíž nikdo nebyl), aby se podívali na „toho hovnožrouta“, který nejenže je největší vůl, ale neumí ani běhat. Nicméně občas Míšu chytili a zmlátili. Plakal, ale stejně ze zvyku pokračoval v nadávání. Mlátili ho znovu, ale nic nepomáhalo. Syčáci-siláci nakonec pokládali za lepší nechat ho být. Nevyplatilo se jim to. Přál jsem si být jako Starostin. Rychle jsme našli společnou řeč. Míša mě pravidelně „vzdělával“. Kupříkladu obohatil můj slovník obdivuhodným slovem „prdel“. Nemůžu říct, že jsem to slovo vůbec neznal. Na plácku jsem ho slyšel několikrát. Ale potom co mi vstoupil Starostin do života, se stalo nedílnou součástí mých dnů.

Na některých hodinách jsme seděli spolu v lavici a Míša mi stále odhaloval nové stránky života.

Jednou na hudebce učitelka řekla: „Dnes, děti, se bude probírat hudební gama.“

Při těchto slovech do mě Starostin strčil, významně zamrkal a zahihňal se.

„Co je?“ divil jsem se.

„Gama,“ kuckal smíchy Míša. „Slyšels? Řekla ‚gama‘. Gama-globulin. NOTY, CO PÍCHAJÍ DO PRDELE!!!“

Ani teď, po tolika letech, bych nevymyslel nic podobného. Tehdy jsem si to jednoduše představil a nečekaně nahlas se zasmál. A pak nás oba poslali za dveře.

LENIN A KOSTRY

Na hodinách čtení jsme ani já, ani on nevyrušovali. Starostin mě totiž učil malovat kostry a rakve. S rakvemi to bylo jednoduché. Ale kostry se mi zpočátku nedařily. Obzvláště ty kosti, které byly na obou stranách zakončeny složitými obloučky. Kostry byly různé. Jedna zvědavě vykukovala ze své rakve. Další seděla za volantem auta. Třetí stála před domem na stráži. Snažili jsme se zapojit fantazii. Dokonce jsem namaloval celou kostřící rodinku: velké kostry, máma a táta, drží za ruce malé kostřičky-děti. Když to viděl Starostin, vzal mi list papíru a dokreslil ještě pár schlíplých, shrbených koster opírajících se o hůl. Babičku a dědečka.

Pamatuji si, že jednou na hodině nám učitelka Valentina Stěpanovna četla nahlas báseň o Leninovi:

Schody jdou nahoru,
ticho v domě je,
zde pracuje Lenin,
okno před ním je.

Z okna jak na dlani
viděl to, co my –
širé rodné lány,
vlasti dálavy,

Dál si to nepamatuji. Myslím, že se v básni vyjmenovávalo to, co vlastně Lenin viděl, když se zvedl od stolu, a o čem snil. Viděl oranice, dřevěné vesnické chalupy, továrny a samozřejmě hlavně světlou budoucnost. Dokonce viděl, jak člověk letí ke hvězdám. Konec básně obsahoval oslí můstek k současnosti:

lid, jenž jím byl veden
osudnou cestou...
Vše, co dnes dovedem
vidět my s tebou.

Valentina Stěpanovna skončila, odložila knihu a řekla:

„Teď si, děti, přečtete báseň několikrát pro sebe. Zamyslete se, co tím chtěl básník říct.“

Báseň se mi líbila. Jen ten konec mě lehce znepokojil. Měl příliš školní příchuť. Autor jinými slovy říkal: „Podívej se, jak se všichni máme. A ty taky, takže nekaz morálku. Dobře se uč, nos pouze jedničky. Dříve za cara, jaké to bylo? Tak tak...“

Kromě toho nebyly vytyčeny žádné konkrétní cíle. Prý už vidíme a máme na dosah všechno, co jsme si přáli. Znamená to, že už se splnily všechny naše sny? Nemáme proč znovu zapojovat fantazii? A jaký to byl pěkný začátek! Lenin sedí před oknem. Zavře oči a sní. Představuje si oranice, chalupy, Jurije Gagarina v raketě. Paráda! Nikdo mu neřekne: „Přestaň chytat lelky! Jdi si napsat úkoly! Jinak zase přineseš pětku!“ Protože je to Lenin. Škoda že jsem tehdy za Lenina nežil. Seděli bychom a snili...

„Andrjušo!“ zvolal Starostin. „To je přece báseň o kost-
rách.“

„Cože?“ divil jsem se.

„Hele! Kostry jdou nahoru, ticho v domě je, zde pracu-
je Lenin, okno před ním je. Dokážeš si to představit? Sedí
v prvním patře,“ zde ztišil hlas, „Vladimír Iljič Lenin. A po
schodech za ním jdou kostry. Křup křup.“ Tady Starostin
párkrát zaškubal rameny, předváděl, jak jdou kostry na-
horu za Leninem. Zahihňal jsem se. Ve svých představách
jsem si Lenina vůbec nespojoval s kostrami. Kostry, to je
blbost, bláznivina. Proč by šly nahoru za Leninem? Co mu
řeknou? Lenin je důležitá osoba... náš sovětský vzor. S tím
se nežertuje.

„Křup křup,“ pořád předváděl Starostin kostry.

„Starostine!“ zakřičela učitelka. „Hned opusť třídu! Po-
řád jsi samé opičky! A ty, Astvacatureve, na tebe také jed-
nou dojde!“

Básničku jsme se museli naučit nazpaměť. Další den jsme
museli každý popořadě jít k tabuli a pěkně nahlas ji před-
nést. Starostin mě pokaždé kopl pod lavici a předváděl ra-
meny „křup křup“.

Vzpomněl jsem si na Lenina, potom na kostry, které se
do jeho domu vůbec nehodily, a musel jsem se zasmát.

Za měsíc šla celá naše třída do Leninova muzea v Bolot-
né ulici vedle naší školy. Byl to starý finský dům. Pořád tam
ještě stojí. Přesněji – není to dům, ale dřevěný domeček.
Něco jako chaloupka. Mimochodem, v tomhle domě se
uskutečnilo historické zasedání ÚV VKS, kde bylo přijato
rozhodnutí vzít útokem Zimní palác.

Vstoupili jsme, odevzdali v šatně kabáty a přišla průvodkyně, ženská středního věku, a odvedla nás, aby nám ukázala pokoje. O něčem vyprávěla. Strašně dlouho vyprávěla. Neuposlouchal jsem. Stál jsem a přemýšlel. Rozhlížel jsem se. Na stěně byla fotografie: Lenin a spolubojovníci. U zdi byly vitríny: v nich nějaké otevřené knihy, noviny a dokonce fotografie. Starý nábytek. Lampa, konvice, takové se už nedělají. Vzpomněl jsem si na báseň od Sergeje Michalkova:

V konvici té asi nejde
ohřívat vodu mnoho let.
A jak bych přál si, přátelé,
ocenit její krásný vzhled.

Zastyděl jsem se. Protože jsem se vůbec nechtěl dívat na konvici. Exkurze zatím pokračovala. Vstoupili jsme do dalšího pokoje. V rohu byly vidět malé schody. Stáčely se a vedly někam do prvního patra. Cesta ke schodům byla zatarasena dvěma stojany s červeným provazem.

Ženská stála zády k provazu a čekala, dokud jsme všichni nevešli do místnosti, a pak prohlásila:

„Všichni samozřejmě znáte báseň...“ zde si dala na čas a začala recitovat:

Schody jdou nahoru
ticho v domě je
zde pracuje Lenin
okno před ním je.

Hledal jsem očima Starostina. Stál kousek vlevo. Jeho tvář zářila šťastným úsměvem. Zachytil můj pohled, mrkl na mne a začal škubat rameny. Rukama přitom švihal jako biči a rty vytvářel bezzvučné „křup křup“.

Takhle to bylo, po těchhle schodech chodily kostry za Leninem...

Představil jsem si, jak kostry za sebou táhnou kostěné končetiny a jdou po schodech nahoru k Iljičovi, a málem jsem pukl smíchy. Když kolem vládne slavnostní atmosféra, nemá se člověk smát, a tím víc to bylo k nevydržení. Přikryl jsem si dlaní pusy, ale smích pronikal skrz prsty chrochtavými zvuky a postupně nabíral na síle. Průvodkyně si ničeho nevšimla, ale spolužáci se začali otáčet. Hrdinsky jsem se pokoušel smích přemocit.

Vtom se zezadu ozvala rána. Jedna z holek hlasitě zavřískala. Otočil jsem se a uviděl, že náš jedničkář Ljoša Petrenko leží na zemi a vedle něho prapor Jisker, a spolužáci ho obstoupili a snažili se ho dát dohromady. Ljošovi totiž jako nejzodpovědnějšímu žákovi svěřili prapor našeho oddílu Jisker. Ještě před pěti minutami stál s tím praporem rovně jako pravítko, jak to měl ve zvyku, a díval se dopředu. Nejspíš nevydržel dusno a omdlel. V pokojích muzea přes zimu ucpávali okna a bylo tam strašné vedro.

Zajímavé je, že ženská dělala jakoby nic. V klidu dokončila recitaci básně, pečlivě a s patřičným výrazem. Pak jen řekla: „Děti, posadte chlapce na židli. Ať si sem sedne. Zatím budeme pokračovat v prohlídce expozice. Nebudeme se zdržovat. Za deset minut přijde další skupina.“

ODKUD SE BERE HNŮJ

Uplynuly tři měsíce. Nastal teplý květen roku 1977. My prvňáčci jsme se radovali z blížícího léta a z přicházejících dlouhých prázdnin.

„Léto,“ poučovala Valentina Stěpanovna na posledních hodinách, „musíte strávit užitečně. Vy budete v létě odpocívat. Pro ostatní je ale léto obdobím náročné práce. Například pro pracující v sovchozu. Mají spoustu úkolů. Kdo z vás ví, co členové sovchozu dělají v létě?“

Víta Andrejev se přihlásil. Víta byl pětkář a vždycky mlčel. A tak měla Valentina Stěpanovna radost:

„Andrejeve?“

Víta poodstoupil od lavice, sebral veškerou odvalu, soustředil se a prohlásil: „V létě kolchozáci sklízají úrodu.“

Valentina Stěpanovna se naštvála: „Jacípak kolchozáci?! Toto slovo v ruštině neexistuje! A úrodu nesklízají v létě. Kdy se u nás sklízí úroda?“

„Na podzim!“ vykřikla Olja Semičastnychová.

„Správně, na podzim,“ pochválila ji Valentina Stěpanovna. „Šikovná Olinka,“ a hned vrhla na Andrejeva rozhněvaný pohled: „Sedni si, Andrejeve! Děti! Olja to říká správně. Úroda se sklízí na podzim. V létě pracovníci a pracovnice sovchozu skládají seno do stohů, připravují hnůj. A co je, děti, hnůj?“ Všichni byli na rozpacích. Věděl jsem, co slovo „hnůj“ znamená, ale přihlásit jsem se neodvážil. Všech-

na synonyma tohoto slova se mi zdála neslušná. Spolužáci také mlčeli jak zařezaní.

Miša Starostin se začal šklebit, mrkl na mne a přihlásil se. Valentina Stěpanovna vybuchla:

„Hned dej tu ruku dolů, Starostine!“

„A proč?“

„Proto! Říkám ti, dej tu ruku dolů! Ať nám Ljoša Petrenko prozradí, co je ,hnůj““

Jedničkář Ljoša Petrenko se zvedl, celý rudý, a koktavě řekl: „Hnůj, to jsou takové boběčky!“

Všichni se začali chechtat. Ljoša se snažil ještě něco říct, ale jeho slova se ztratila v našem řehotu.

„Říkám vám, ticho!“ usadila nás Valentina Stěpanovna. „Není na tom nic směšného. Pokračuj, Aljošo! Správně!“

„Hnůj vyrábějí pomocí zvířat,“ řekl Ljoša. „Pracovníci sovchozu ho používají jako hnojivo na polích.“

Valentina Stěpanovna posadila Ljošu na místo a začala něco sama vykládat, ale neposlouchal jsem ji. Otočil jsem se ke Starostinovi.

„Míšo! Poslouchej... to jsem nepochopil, jak že ho vyrábějí?“

„Co?“

„No... ten hnůj.“

„Hnůj je hovno!“ sebevědomě pronesl Starostin. „Hovínko... Jak říkají u nás na plácku.“

„To vím taky.“

„No?“

„A jak ho vyrábějí?“

„Nevím...“ tady se Starostin zamyslel. „Odevzdávals vzorky stolice před prvním zářím?“

„Odevzdával.“

„Asi je to stejné i v sovchozu. Sedí nad mísou celé léto. Nejspíš ne všichni. Ale pouze vybraní lidé. Tlustoši. Něco jako naše Stěpanovna. Sedí a kadí. Akorát u toho nesplachují. Potom má každý celou krabici. Vyklopí ji na společnou hromadu a potom na sklápěčku...“

Dokud jsem poslouchal Starostina, moje představivost čtala zvláštní podívanou: řada pracovníků a pracovníc sovchozu se staženými kalhotami, usazených na míse. Tento obraz mi připadal podivný. Říkávali nám, že sovchoz je jedna z prvních vlaštovek komunismu. A sedět celý den na nočníku není správné, neodpovídá to Leninovým zásadám. Rozhodl jsem sdělit své pochybnosti Starostinovi.

„Míšo?“

„Co je?“

„A co ten Petrenko říkal o zvířatech? Že taky vyrábějí hnůj?“

„Petrenko je vůl!“ naštvál se Starostin. „Jak mohou zvířata něco vyrábět? Nemají přece ruce a jsou blbý.“

ZNOVU LIDÉ V NAHOTĚ

V podobném duchu mě Starostin „vzdělával“ celý následující rok. Utekla druhá třída. Třetí. Vzali nás do Pionýra. Začala čtvrtá třída.

Jednou o přestávce mě Míša zavolal do jídelny. I když nerad, došel jsem tam. V téhle době mě začal lehce nudit. Ani nevím proč. Na našem plácku se objevili nějací noví kamarádi. Míša mi o nich pořád vyprávěl a já se nudil. Kromě toho se Míša začal kamarádit i s jinými spolužáky. Snažil se je taky „vzdělávat“ dle svého, což samozřejmě neměl dělat.

„Cos chtěl?“ zeptal jsem se.

Míša se rozhlédl, strčil ruku do vnitřní kapsy školního saka a vysvobodil z ní hromádku černobílých fotek menšího formátu.

„Čum!“

Na první fotce jsem uviděl usmívající se nahou ženu. A ještě jednu. Na dalších se objevili jak ženy, tak i muži, všichni tak, jak je pánbůh stvořil. Objímali se, stáli, leželi v různých pozicích. Tvářili se radostně.

Fotografie na mě neudělaly zvlášť velký dojem. Doma jsme měli dost tlustých alb s reprodukcemi, na nichž se objevovali nazí lidé. A taky v Ermitáži mi naši ukazovali sochy starořeckých bohů, bohyň a hrdinů, kteří byli ztvárněni úplně nazí. Tenkrát jsem se jich zeptal, proč ve starém Řecku všichni chodili bez šatů. Vysvětlili mi, že ve starém

Řecku bylo velmi horko a oblečení nebylo potřeba. Takže v tuhle chvíli pro mě Míša nic nového neobjevil. Navíc se mi lidé na fotkách nezdáli moc hezčí. Ale jejich radostné obličejy mi tento nedostatek plně vynahrazovaly. Když se usmívají, radují se, myslel jsem si, znamená to, že jsou to hodní, dobří lidé. A nevadí, že jsou nazí. Nikomu nic špatného přece nedělají.

„Tak co, líbí?“

Pokrčil jsem rameny.

„Ujde to.“

Začalo zvonit. Míša strčil fotky do kapsy, běželi jsme na hodinu a v tu ránu jsem na ty obrázky zapomněl.

Asi tak za tři dny mé mámě zavolala třídní a řekla, že se ve třídě stala „nepředvídaná událost“, že se máma musí příští čtvrtek dostavit na neplánovanou třídní schůzku.

Máma se pořádně vyděsila. Zrovna jsem seděl v kuchyni a poslouchal rádio.

„Andrjušo! Pojď sem, prosím!“

Zvedl jsem se a šel do pokoje.

„Co se stalo u vás ve škole?“

„Není to fuk?“ myslel jsem si. Do čtvrtka mě škola natolik otrávil, že jsem se snažil pustit ji z hlavy aspoň doma. Ale nedařilo se mi to. Sotva jsem překročil práh našeho bytu, byl jsem podroben křížovému výslechu ohledně toho „co ve škole“. Většinou jsem se vyhýbal odpovědi nebo se snažil odpovídat jednoslabičně.

„Není to fuk?“ zeptal jsem se mámy.

„Neopovažuj se odmlouvat!“ zvýšila hlas máma. „Až se táta vrátí...“

Tenhle zvrát v událostech mi vůbec nevyhovoval, proto jsem se rozhodl lehce ustoupit a tvářil jsem se, že jsem připraven odpovídat.

„Ptám se, co se stalo ve škole?“ suše zopakovala.

Netušil jsem, o co jí jde:

„Nevím...“

„Zase jste vyváděli?“

„Ne...“

„Co se teda stalo? Proč mi volá Klaudie Vasiljevna?“

„Nevím...“

„Dobrá,“ řekla máma, „ve čtvrtek se to dozvím tak jako tak.“

Přišel čtvrtek.

Vrátil jsem se ze školy, naobědval se, udělal domácí úkoly. Potom jsem se chtěl dívat na animáče v televizi, ale táta mě usadil k šachům, abych si s ním zahrál. Tuhle hru jsem nenáviděl.

Za chvíli se u dveří rozdrnčel zvonek. Otevřel jsem. Vstoupila máma s těžkými taškami.

„Stavila jsem se v obchodě,“ řekla, začala si sundávat kozačky a dodala: „Byla jsem na vaší třídní schůzce... Řekni mi, prosím tě, ukazoval ti Míša Starostin něco?“

„Ne...“

„Nějaké fotografie?“

„Jaké fotografie?“ zapojil se do toho táta.

Tehdy jsem si vzpomněl.

„Vlastně mi je ukazoval. Nějaké nesmysly...“ Rozhostilo se ticho. Pochopil jsem, že máma očekává, že ještě něco řeknu.

„O co vlastně jde?“

„Představ si, Ljoňo,“ najednou máma začala mluvit velmi zmateně a uspěchaně, „představ si... Starostin, ten darebák, přinesl do školy,“ tady ztišila hlas, „pornografii. Skutečnou. Přinesl ji a začal ji ukazovat dětem. Děti to doma vyprávěly rodičům a ti hned běželi do školy stěžovat si Klaudivii Vasiljevně. Máma Borji Anisomova oznámila, že její Borja přišel ze školy a oznámil, že mu prý Míša ukazoval ‚mužské‘ a ‚ženské‘ fotografie. Totéž řekli Saša Gurjev a Anton Skačkov. A další... Všechny mámy se bouří, pohoršují se. Prosí o přijetí jistých opatření. Ptají se mě: ‚Věročko, Andrijuša vám nic neříkal?‘ Sedím tam jako nána a ničemu nerozumím. Začínám něco mumlat ve stylu, že to slyším poprvé... Vtom mi máma Olji Semičastnychové oznamuje: ‚Starostin ty obrázky ukazoval všem. Andrejovi také. Oni jsou přece kamarádi... Starostin a ten váš kluk...‘“

Když mluvila, otec se na mě díval se zájmem, a dokonce se mi zdálo, že i s jistou úctou. Potom mámu zastavil: „Nech toho, Věročko, nerozčiluj se. Kluk je všemi mastmi mazaný. Tlachat umí o sto šest, ale když něco potřebuješ, leze to z něj jako z chlupaté deky. Pojď sem, dohrajeme šachy.“

„Nech mě se svými šachy,“ nevzdávala se máma, „to je vážná věc... Pojďme do kuchyně.“

Zamkli se v kuchyni a dlouho se o něčem dohadovali. Pustil jsem televizi a díval se na animáče.

PIONÝRSKÁ SCHŮZE

Další týden se ve třídě konalo zasedání rady pionýrského oddílu, kde Starostina veřejným hlasováním vyloučili z Pionýra. Byl jsem jediný, kdo se zdržel hlasování. Předtím jsem navedl Míšu, aby přišel na schůzi bez šátku.

„Hm, dobrý nápad,“ ušklíbl se Starostin, „řeknou: ‚Sundej šátek, ale žádný šátek nebude! Pionýrkové se nám zlostí poserou.“

Tohle slovo jsem ještě neslyšel, ale hrozně se mi líbilo. Zapamatoval jsem si ho a začal ho od té doby často opakovat. Taky jsem ho a jeho různé odvozeniny naučil něžného a zjemnělého Denise Solovjeva.

„Pašo! Ser odsud!“ rozkázal jednou Solovjev svému kocourovi Pavlíkovi, který náhle vyskočil na jídelní stůl.

Seděli jsme v kuchyni a pili kávu: Solovjev, malířka Zoja Čerkasská a já.

„Andrjušo!“ s falešnou přísností mi řekla Zoja (Zoja mi vůbec hodně věcí odpouští). „Proč jsi Deniska naučil tohle slovo? Pořád teď takhle Pavlíkovi nadává.“

„Zojínko!“ ospravedlňoval se Solovjev. „Přece nemůžu za to, že Pavlík normálním zdvořilým slovům nerozumí.“

„Pavlíku!“ zavolala Zoja. „Pojď sem, moje zlatíčko! Nema-
jí tě tady rádi!“

Pavlík, kterého Solovjev už shodil ze stolu, šel k Zoje a začal se jí třít o nohy.

Jak vidíte, Míšovy lekce se hodily nejen mně. A tehdy před pětadvaceti lety na mou radu přišel Míša na schůzi bez pionýrského šátku. Takže když Olja Semičastnychová slavnostně řekla: „Vrať šátek“, nebylo co vracet.

„V tom případě ať Starostin vrátí odznak!“ nezaváhala Olja. Ten si Míša sundat zapomněl.

„Vrať nám ho!“ poručila Olja.

„Tys ho nekupovala, krávo!“ obořil se na ni Starostin.

„Starostine!“ zapojila se do toho učitelka. „Udělej, co ti říkají!“

Starostin zaváhal a potom řekl: „Dobrá... Ale dám ho Astvacaturovovi. Ať mi ho schová, dokud mě nevezmou zpátky.“

Zpátky Míšu nevzali. Mimochodem, moje oddanost, kterou jsem projevil na schůzi, mi dlouho nevydržela. Někde uvnitř jsem nemohl Míšovi odpustit, že se o to nejdrahocennější rozdělil se všemi. Ty fotky měl ukázat jenom mně. Chlubil ses přede všemi, myslel jsem si škodolibě, tak tady to máš.

Starostin mě už nebavil a toužil jsem po něčem novém. A tehdy se v mém životě objevil nový člověk Alik Novikov. Šmelinařil s poštovními známkami a zahraničními pohledy, na kterých byly polonahé hvězdy západních estrád. Míša zůstal na druhé koleji.

Starostin pak skončil v pastáku za opakované výtržnictví. Předtím ho přeložili do jiné školy. Tam se stalo něco vážného, poté se dostal do vězení, odkud napsal dopis naší první učitelce Valentíně Stěpanovně. Občas na Starostina vzpomínám, když si trochu přihnu. Ale teď piju velmi málo. Z alkoholu mě bolí hlava.

PROFESOŘI A STUDENTI

Když jsem chodil do školy, špatně jsem se učil a táta mi často říkal: „Jestli se budeš takhle učit i dál, dáme tě k pastýřům. Budeš muset kroutit volům ocasy a šťourat se býkovi v prdeli.“

Podobná budoucnost mi ani trochu nevoněla, ale ve škole jsem se učil pořád špatně. Po pravdě řečeno, už ve školce jsem nebyl za hvězdu. Vychovatelka Valentina Stěpanovna mi vždycky dávala za vzor vykrmeného kluka s ruměnými tvářičkami, Antona Koptjuka.

Anton Koptjuk snědl kaši nejrychleji ze všech, Anton Koptjuk se naučil báseň o Leninovi, Anton Koptjuk opravil plastový hulahop, Anton má křečka, o kterého se sám stará, bratr Antona Koptjuka daroval školce dva gumové míče. A co ty?

Jediné, co mi zbývalo, bylo zkamenět pod přísným pohledem vychovatelky.

Cítil jsem se provinile.

Kaše mi nechutnala. Básně o Leninovi mě nezajímaly, stejně tak plastové hulahopy. Křečky jsem nesnášel. Dokonce i Antona Koptjuka jsem někde hluboko uvnitř považoval za vola.

Mé myšlenky tehdy patřily jedné holce, Nataše Tarasovové, které jsem k MDŽ dal plastového pudla. Ale doopravdy jsem miloval Taisiju Kalinčenkovou.

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.